

MARIA EMANUELA ROȘA-ZAH

ÎMPRUMUTURILE DE ORIGINE FRANCEZĂ ÎN PRESA ACTUALĂ

Perioada postdecembristă a fost pentru România și, implicit, pentru limba română una tumultuoasă, cu numeroase schimbări și influențe care s-au reflectat, în primul rând, la nivelul vocabularului, segmentul cel mai dinamic al unui idiom, lexicul putând fi considerat oglinda unei societăți într-un anumit moment al dezvoltării ei. Discursul cunoaște o dinamică fără precedent în această perioadă de mari și importante transformări sociale. Omul modern are ca trăsătură dominantă *foamea de informație* (folosind o sintagmă des întâlnită în mass-media actuală), stimulată prin canale de ultimă generație, ai căror jurnaliști își asumă un rol esențial prin răspândirea de informații. Modul în care se face diseminarea informației este hotărâtor pentru limba actuală, deoarece, în bună măsură, jurnaliștii, moderatorii și analiștii nu sunt numai formatori de opinie, ci și „făuritorii” limbii române actuale.

Așadar, rolul important pe care l-a avut în această perioadă mediul jurnalistic românesc a fost acela de a promova un anumit tip de limbaj. Presa, percepută ca o putere, influențează comunicațional „masele”, impunând un anumit „model” lingvistic, nu întotdeauna benefic. Acestea sunt premisele pe baza cărora A. Goosse (1997, p. 63) afirmă:

„La néologie est à la fois un bien et un mal. Un bien, parce qu'elle montre que la langue est capable de s'adapter à des conditions nouvelles [...], un mal, parce qu'elle rompt sans cesse l'équilibre qui est à la base de la notion de système”

Avalanșa agresivă de termeni străini este consecința acestei dinamici a limbii române actuale, iar această pătrundere de unități lexicale noi are loc nu numai în limbajele de specialitate, ci și în vorbirea cotidiană. Explicația utilizării acestor termeni în presa actuală, unde fenomenul are avantajul facilității, este destul de simplă: termenul este preluat ca atare ori din dorința de exprimare mai „literară”, mai „cultă” sau mai „tehnică”, ori din dorința de recuperare a rămânerii în urmă în diverse planuri, deoarece perioada comunistă a reprezentat un hiat între perioada interbelică și perioada actuală, ambele de mare expansiune pentru vocabularul românesc. Limba este capabilă să se adapteze situațiilor noi, să surprindă, în cuvânt, „noul” din realitatea înconjurătoare.

Cât privește influența franceză asupra limbii române, aceasta are o tradiție de secole, fiind ușor de recunoscut în cele mai variate sectoare ale culturii și civilizației românești, în domenii precum: legislația, politica, viața socială, arhitectura, organizarea administrativă, modul de funcționare a învățământului, beletristica ori filozofia. Unul dintre cele mai importante capitole din istoria modernă a limbii și literaturii române a fost determinat de influența franceză.

Un studiu sub aspect semantico-referențial al lexemelor de origine franceză recent pătrunse în limba română¹ evidențiază faptul că majoritatea acestora aparțin celor mai importante domenii ale științei și ale culturii, respectiv acelor arii în care s-au produs remarcabile progrese și transformări. Așadar, elementele recente cu statut neologic aparțin unor sectoare variate, precum: alimentația, arta, astronautica, aviația, biologia, cinematografia, electricitatea, farmacia, fizica, informatica, literatura, medicina, muzica, psihologia, tehnica, televiziunea sau vestimentația.

În funcție de nivelul de adaptare al acestora la sistemul lexico-gramatical al limbii române, lexemele se divid în patru categorii: împrumuturi lexicale adaptate, în curs de adaptare, franțuzisme și xenisme de origine franceză. Structurilor asimilate din limba franceză li se alătură o categorie de lexeme cu bază multiplă, 2–4 baze, dintre care una este franceză. Cu privire la acești termeni, s-a făcut remarcant faptul că elementul inovator de factură franceză apare în extensia maximă, așadar la toate unitățile din familia semantică în cauză.

Distanța în timp ce se poate stabili între datarea cuvintelor în limba franceză și împrumuturile în limba română determină formarea a două mari grupe de unități lexicale (cf. Niculescu 1978):

1. Formații lexicale recente în limba română, al căror etimon francez este vechi: *aeroclub* „Aeroclubul României primește 2 milioane de lei de la Transporturi” (ziare.com, 6 octombrie 2009), *bricolaj* „Adrian Năstase: Tratatul fiscal. Improvizatie și bricolaj” (ziare.com, 17 februarie 2012), *terariu* „Cât despre șerpi, vedeta de televiziune a precizat că aceștia sunt ținuți într-un terariu și că îl poți alege pe cel pe care vrei să ți-l gătească bucătarul (ziare.com, 16 iunie 2014).

2. Elemente cu statut neologic în română, al căror etimon este recent și în limba sursă:

(1) Distanța maximă, în cele mai multe situații, este între 20 și 30 de ani: *electroacustic* „[...] lucrări marcate de evoluția științifică și tehnologică (muzica electronică sau *electroacustică*, muzica asistată de computer, muzica cu baze matematice” (ziare.com, 21 mai 2014), *malnutriție* „Mai exact, experții în sănătate publică atrag atenția că modificarea climei ar putea provoca *malnutriție*, malarie, diaree, iar la nivelul anului 2030 vor fi nu mai puțin de 250 000 de decese pe an din aceste cauze” („Adevărul”, 28 august 2014), *mentenanță* „Cu sau fără diplomă de Bac, tinerii începători în toate activitățile necesare sectorului de producție sau *mentenanță* vor fi instruiți de echipa de profesioniști Carpatciment” („Adevărul”, 28 septembrie 2014), *microchirurgie*, *microfloră*. O altă categorie de lexeme este aceea pentru care diferența de timp se plasează între 10 și 19 ani: *aeronaval* „[...] premieră în istoria ae-

¹ În discuțiile asupra împrumuturilor franceze din presa actuală, am folosit următoarele dicționare: Dimitrescu 1997, DOOM², Imireanu 2001 și Marcu 2010, precum și următoarele studii: Avram 2008, Barbu 2006, Bogdan-Dascălu 2006, Dima 2007, Dimitrescu 1995, Dimitrescu 2002–2003, Dimitrescu 2005, Guțu Romalo 2005, Sala 2010.

ronavală” („Adevărul”, 11 iulie 2013), *alcoolemie*, *dactilogramă*, *fotoconductor*. Cazurile cu diferențe mai mici de 10 ani sunt relativ reduse numeric: *a apunța* „Un avion fără pilot *apuntează* pe un portavion american” („Adevărul”, 11 iulie 2013), *fototecă*, *a metaboliza* „fenilcetonuria se manifestă prin incapacitatea organismului de *a metaboliza* proteinele alimentare” („Jurnalul național”, 31 ianuarie 2011).

(2) Lexemele pentru care diferențele de timp sunt mai mici de 2 ani suscită, în mod deosebit, interesul specialiștilor. În această clasă, se integrează cuvinte precum: *casetotecă*, *cinofil* „Peste 3 000 de *cinefili* sunt așteptați sâmbătă, în București, Cluj, Timișoara și Iași, la a doua ediție a evenimentului «Noaptea lungă a filmelor scurte»” (ziare.com, 15 iunie 2010), *eurocomunism*. Preluându-i, limba română a demonstrat că este capabilă să se adapteze rapid la noutățile realității extralingvistice.

Clasa franțuzismelor sau a cuvintelor în curs de adaptare este alcătuită din unități lexicale cărora li s-a redus spectrul semantic, fiind integrate clasei împrumuturilor stilistice. După criteriul gradului de adaptare al acestor lexeme la sistemul limbii române, ele pot fi clasificate astfel:

a) lexemele care și-au păstrat atât pronunția, cât și grafia franceză: *boutique* „Va fi primul *boutique*-hotel adevărat din România” (ziare.com, 16 februarie 2010), *café-festival* „*Café-festival* la Europafest” (ziare.com, 21 aprilie 2010);

b) elemente lexicale care prezintă anumite aspecte ale adaptării morfologice: *ambuteiaj-ambuteiajul-ambuteiajele* „Unii și-au petrecut noaptea în *ambuteiaje*, alții au profitat de ocazie pentru a schia în oraș: o furtună de zăpadă fără precedent a paralizat viața orașului Kiev în acest weekend” („Jurnalul național”, 25 martie 2013), „Romtelecom și Cisco aduc, în premieră pentru România, tehnologia pregătită pentru „*ambuteiajul*“ de pe Internet” („Adevărul”, 15 mai 2014).

Pentru evidențierea caracterului străin al acestor termeni, în presa scrisă este frecventă folosirea cratimei pentru a arăta articolul sau desinențele: *boutique-uri* „s-au deschis mai multe *boutique-uri* pentru doamne plinuțe” („Jurnalul național”, 4 aprilie 2009, p. 5). O trăsătură de fond ce caracterizează clasa franțuzismelor este aceea că multe dintre ele nu își dovedesc utilitatea funcțională în limba română actuală; ele însă pot fi folosite din dorința de a epata, de a șoca prin prețiozitate lexicală. Afirmăm aceasta de vreme ce există deja în limbă:

a) fie sinonime aparținând fondului principal de cuvinte: *a deschide* – *a antama*,

b) fie termeni neologici deja integrați în limbă: *a depăși* – *a surclasa*.

Cu siguranță, timpul va stabili relevanța acestora în economia lexicului nostru; astfel, va fi utilizată preponderent numai una dintre forme (până la eliminarea celorlalte) ori se va produce o specializare sub aspect semantic.

Clasa xenismelor franceze cuprinde elemente lexicale specifice culturii și științei spațiului francez, folosite, așadar, cu sens denotativ. Din punct de vedere semantic, analiza întreprinsă asupra acestor elemente scoate în evidență posibilitatea

conturării unor familii semantice având la bază sectoarele pentru care civilizația franceză este apreciată și recunoscută la nivel mondial, și anume: gastronomia, respectiv dulciurile și brânzeturile:

a) de produse alimentare dulci:

- *clafoutis* („bucătărie franceză: *clafoutis* cu struguri”; *ziare.com*, 2 septembrie 2012);
- *crème brûlée* („un gust suav – *crème brûlée* cu dulceață”; *ziare.com*, 7 martie 2009);
- *crêpes sucrée, crêpes salée*;
- *gofră* („*gofră* cu portocale și frișcă”; *ziare.com*, 6 mai 2010);
- *mousse* („*mousse* de ciocolată cu fructe”; *ziare.com*, 4 august 2011);
- *pain d'épîs* („în acest boutique se comercializează *pain d'épîs*”; *ziare.com*, 19 noiembrie 2007);

b) produse alimentare preparate din lapte:

- de capră: *chèvre-blanc* „[...] brânza *chèvre-blanc* a fost produsă inițial în Canada” („*Jurnalul național*”, 4 iulie 2007, p. 5);
- de oaie: *Roquefort* („[...] brânza, mai ales cea mușgăită, prelungește viața; așa că preferați *Roquefort*”; *ziare.com*, 19 decembrie 2012);
- cașcaval: *Emmental* („*Emmental* – una dintre cele mai fine brânzeturi, care merită gustate”; *ziare.com*, 11 februarie 2012);
- brânza pastă: *Beaufort*;
- brânza maturată: *Brie* („brânza *Brie* – o plăcere cu iz francezesc”; *ziare.com*, 11 noiembrie 2011), *Reblochon*.

Medicina este un alt sector prolific pentru manifestarea în limbă a unităților lexicale franceze. Cuvinte precum: *gemoterapia* („terapia cu ajutorul mugurilor”): „în *gemoterapie* se folosesc țesuturile meristemice” („*Jurnalul național*”, 5 aprilie 2005, p. 3), *chiropractician* („persoană care practică ramura medicinei numită chiropraxie, adică manipulări prudente ale părților corpului, în mod special, ale coloanei vertebrale”): „[...] să-ți protejeze spatele, explică Tim Hutchful, *chiropractician*” (*ziare.com*, 23 aprilie 2010), *relaxoterapie* („terapia care presupune relaxarea totală”): „[...] este indicat ca o dată sau de două ori pe an să se facă *relaxoterapie*” („*Jurnalul național*”, 5 aprilie 2005, p. 4) sunt frecvente în limbajul specializat actual din ramura medicinei. Elementul lexical *terapie* se regăsește în formații frazeologice cu semnificative atestări în textele mass-mediei actuale, spre exemplu: *terapie comportamentală, terapie cognitivă, terapie familială, terapie de grup, terapie psihanalitică*. De asemenea, compusele în care apare ca afixoid reprezintă imitarea unor modele francezești cu structură analizabilă, precum: *electroterapie, gemoterapia, helioterapie, psihoterapie, relaxoterapia*.

Un alt domeniu în care se regăsesc o serie destul de lungă de frazeologisme de origine franceză este informatica, în a cărei sferă se înscriu următoarele sintagme: *calculator personal* („[...] un om al timpului modern nu poate exista fără *calculator personal*”, „*Jurnalul național*”, 2 noiembrie 2007, p. 9), *memorie virtuală* („Extinde

memoria virtuală a gadgetului tău”; *ziare.com*, 21 aprilie 2012), *realitate virtuală* („Jocuri ideale pentru *realitatea virtuală*, TOP 10”; *ziare.com*, 14 septembrie 2012), *rețea informatică* („[...] ești pe Facebook fără să știi – cum te urmărește întreaga rețea”; *ziare.com*, 22 octombrie 2011), *rețea locală* („Osama bin Laden, ajutat de o întreagă rețea locală de foști militari și spioni pakistanezi”; *ziare.com*, 30 aprilie 2012). Acestea au un caracter internațional datorită procesului intens de globalizare. La nivel mondial, franceza este vorbită, astăzi, de peste 169 de milioane de oameni, din peste 50 de țări și constituie una dintre cele mai studiate limbi străine din întreaga lume. A fost limba de cultură, importantă în egală măsură pentru știință, artă literară sau comunicare interstatală, timp de câteva secole. În zilele noastre este una dintre cele douăsprezece limbi de lucru ale ONU și se utilizează în continuare în diplomatie, fiind de asemenea și „ambasadoarea” vestitei gastronomii franceze, dar și a modei, recunoscute drept model al eleganței și al inovației.

Cu privire la adaptarea morfologică a xenismelor franceze, se observă că elementele nu poartă semne ale integrării în sistemul limbii române. Este vorba despre lexeme redactate așa cum apar în limba sursă, precum: *bouquet garni* „ce este un *bouquet garni*?” (*ziare.com*, 24 ianuarie 2010), *foie gras* „ce se adaugă la *foie gras* pentru a-i da gustul special” (*ziare.com*, 13 mai 2010), *quiche lorraine* „*quiche lorraine* cu unt și cartofi” (*ziare.com*, 7 august 2008). Unul dintre termenii adaptați este substantivul *gofră*, fapt lingvistic remarcat prin folosirea articolului *-a*, specific pentru genul feminin, dar și pluralul în *-e*: „delicioase *gofre* cu iz de Bruxelles” (RTV, 6 august 2010). Din clasa substantivelor masculine adaptate, face parte *chiropractician*, căruia i se atașează, fără a utiliza cratima, articolul hotărât: „[...] după cum explica *chiropracticianul* de peste ocean” (*ziare.com*, 11 februarie 2010).

Se poate afirma, așadar, că invazia de unități lexicale cu statut neologic, în această perioadă, a avut o serie de consecințe lingvistice, precum: înlăturarea limbii de lemn, reintroducerea și reevaluarea termenilor interbelici îndepărtați de regimul comunist, includerea treptată a vocabularului românesc în fenomenul general de globalizare.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

A. DICȚIONARE

- Dimitrescu 1997 = Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*. Ediția a II-a, Editura Logos, București, 1997.
- DOOM² = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. Ediția II-a revăzută și adăugită, Editura Uniers Enciclopedic, București, 2005.
- Imireanu 2001 = Mihai-Gheorghe Imireanu, *Dicționar de abrevieri/sigle provenite din limbile: engleză, franceză, germană, italiană, rusă și spaniolă, privind activitatea comercială internă și internațională, financiară, bancară, valutară și corespondența comercială. Mică enciclopedie*, București, 2001.
- Marcu 2010 = Florian Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum I.O., București, 2010.

B. LUCRĂRI DE SPECIALITATE

- Avram 2008 = Carmen Avram, *Limba franceză pentru afaceri – vehicul de comunicare lingvistică și interculturală*, în *Lucrările Primului Simpozion Internațional de Lingvistică*, Editura Universității din București, București, 2008.
- Barbu 2006 = Ana-Maria Barbu, *Observarea cuvintelor din presă neînregistrate în dicționar*, în *Limba română. Aspecte sincronice și diacronice. Actele celui de-al cincilea colocviu al catedrei de limba română*, Editura Universității din București, București, 2006.
- Bogdan-Dascălu 2006 = Doina Bogdan-Dascălu, *Limba publicistică actuală*, Editura Augusta-Artpress, Timișoara, 2006.
- Dima 2007 = Emanuela Dima, *Vocabularul neologic românesc. Dificultăți de normare*, în *Lucrările Primului Simpozion Internațional de Lingvistică*, București, 2007.
- Dimitrescu 1995 = Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc*, Editura Clusium–Editura Logos, Cluj-Napoca–București, 1995.
- Dimitrescu 2002–2003 = Florica Dimitrescu, *Drumul neîntrerupt al limbii române*, vol. I–II, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2002, 2003.
- Dimitrescu 2005 = Florica Dimitrescu, *Dezvoltări semantice actuale: cazul medicinei*, în *Direcții în cercetarea lingvistică actuală. In memoriam Magdalena Vulpe*, Editura Universității din Ploiești, Ploiești, 2005.
- Goosse 1997 = André Goosse, *Le bon usage*, Editura De Boeck, Bruxelles, 1997.
- Guțu Romalo 2005 = Valeria Guțu Romalo, *Aspecte ale evoluției limbii române*, Editura Humanitas, București, 2005.
- Niculescu 1978 = Alexandru Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice. 2. Contribuții socioculturale*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
- Sala 2010 = Marius Sala, *101 cuvinte moștenite, împrumutate și create*, Editura Humanitas, București, 2010 (Viața cuvintelor).

LOANWORDS OF FRENCH ORIGIN IN THE NOWADAYS MASS MEDIA
(Abstract)

The French influence, in a normal decrease, considering the nowadays social and political background all over the world, can be noticed in different areas, such as cookery, literature, movie industry, fashion, medicine and music. The studied linguistic material was taken by the press, mainly the written press, as it is a fact that all the changes in the language are being faithfully recorded in the newspapers. The use of these words in the lexical and grammatical system of Romanian language shows that there are four types of words: used foreign words, words that are about to be used, words of French origin and French words.

Cuvinte-cheie: influență franceză, mass-media, limba română, sistem gramatical, sistem lexical.

Keywords: French influence, mass-media, Romanian language, grammatical system, lexical system.

Universitatea din Oradea
C. N. Iosif Vulcan
Oradea, str. Jean Calvin
ema.rosazah@yahoo.com